

Asia Siluetin tekeminen valokuvasta

Hakija A

Annettu 3.3.2009

Tiivistelmä *Valokuvan toisintaminen sellaisenaan skannaamalla edellytti valokuvaajan suostumusta. Kysymys eri tavoista tehdä siluetti. Valokuvaan sisältyvät ääriviivat eivät olleet suojattuja TekijäL 49 a §:n nojalla. Ääriviivojen muodostama kokonaisuus voi yksittäistapauksessa nauttia TekijäL 1 §:n mukaista suojaa.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

A (jäljempänä Hakija) on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa siitä, saako Helsingin Sanomissa julkaistuja valokuvia skannata ja piirtää päälle siluettiteosta varten vai onko jokaiselta valokuvaajalta kysyttävä erikseen lupa valokuvan skannaamiseen. Saako niin toimia, että siluetti ensin leikataan irti, värjätään mustaksi ja sitten skannataan?

Hakija on kerännyt keväällä 2008 suuria tai suurehkoja valokuvia, jotka esittävät suomalaisia tai Suomessa oleskelevia henkilöitä. Hakija on ajatellut skannata ja piirtää läpi siluetteja, joissa henkilöt on leikattu irti ympäristöstään. Tuloksena olisi sarja siluettikuvia, jotka esittävät ihmisiä eri rooleissa kuten työssä, asiantuntijoina, oman erityisryhmänsä edustajina jne.

Hakijan tarkoitus on saada kuvilla ihmiset tarkkailemaan enemmän median kuvastoja - miettimään keitä kuvataan, miten ja millaisissa tilanteissa. Lehtikuvilla on paljon valtaa, sillä niitä käytetään muun muassa historian kirjoituksessa. Kuvat on tarkoitus julkaista kirjana, johon on eri sivuille koottu siluetteja ja kirjoitettuna kuvattujen rooli uutisjutussa.

Hakija on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle malliksi sanomalehtikuvan ja siitä tehdyn siluetin.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Valokuvateosten ja muiden valokuvien suojasta

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/61) 1 § 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa valokuvateos.

Tekijänoikeudessa teoksella tarkoitetaan luonnollisen henkilön henkisen luomistyön tulosta. Teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen.

Teostasoa arvioitaessa on tarkasteltava valokuvan ilmenemismuotoa kokonaisuudessaan. Omaperäisyyttä voivat ilmentää esimerkiksi kuvakulma, valo-varjovaikutelma, kuvattavan kohteen valinta sekä kuvan rajaus.

Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

Vakiintuneen näkemyksen mukaan ideat, aiheet, periaatteet yms. jäävät tekijänoikeussuojan ulkopuolelle. Tekijänoikeus ei estä esimerkiksi kahta henkilöä maalaamasta taulua samasta aiheesta. Suojan kohteena on se teoksen ilmenemismuoto, johon tekijä on omaperäisellä tavalla ajatuksensa saattanut.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään 2 §:ssä. TekijäL 2 § 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

TekijäL 2 § 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään sen valmistamista kokonaan tai osittain, suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi sekä millä keinolla ja missä muodossa tahansa. Kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa.

Tekijän yksinomainen oikeus määrätä teoksesta saattamalla se yleisön saataviin käsittää muun muassa oikeuden määrätä teoksesta valmistetun kappaleen levittämisestä yleisön keskuuteen tarjoamalla se myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi yleisölle (TekijäL 2 § 3 mom. 3 kohta).

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. TekijäL 3 § 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Säännöksen 2 momentin mukaan teosta älköön muutettako tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omalatuaisuutta loukkaavalla tavalla älköönkä sitä myöskään saatettako yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Valokuvat, jotka eivät yllä teostasoon, saavat TekijäL 49 a §:n mukaista suojaa. Kyseisen lainkohdan mukaan valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna, valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin.

Valokuvaajalle TekijäL 49 a §:ssä säädetyt oikeudet ovat yhtenäiset valokuvateoksen tekijän oikeuksien kanssa. TekijäL 49 a § 3 momentin viittaussäännöksen mukaan valokuvaan sovelletaan muun muassa edellä mainittuja TekijäL 2 § 2-4 momenttia sekä 3 § 1-2 momenttia. Jos valokuva on tekijänoikeuden kohteena, voidaan tekijänoikeuteen vedota.

Valokuvateosten ja muiden valokuvien suoja käsittää valokuvaajan oikeuden määrätä valokuvasta sekä muuttamattomana että muutettuna. Lain esitöissä muuttamisen kuvataan olevan kaikenlaisten muutosten tekemistä valokuvaan, kuten kuvan osien poistamista rajaamalla kuvaa, erilaisten elementtien lisäämistä kuvaan, värikuvan muuttamista mustavalkoiseksi ja päinvastoin sekä erilaisten valotuksen avulla tapahtuvien muutosten tekemistä. Merkitystä ei ole sillä, ovatko muutokset luonteeltaan taiteellisia vai teknisiä eikä sillä, missä kuvankäsittelyn vaiheessa ne tehdään. (HE 161/1990 vp. s. 56).

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt valokuvien suojaa muun muassa lausunnoissaan TN 2002:8, TN 2002:19, TN 2003:6, TN 2004:3, TN 2007:6, TN 2007:15 ja TN 2008:12.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että valokuvateoksen ja TekijäL 49 a §:ssä tarkoitettun valokuvan kuvaajien taloudelliset oikeudet käsittävät oikeuden määrätä valokuvan kappaleiden valmistamisesta ja yleisön saataviin saattamisesta muuttamattomana tai muutettuna.

Hakija on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle malliksi sanomalehtikuvan ja siitä tehdyn siluetin. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei tarkasteltavaksi toimitettua sanomalehtikuvaa ole pidettävä siinä määrin itsenäisenä ja omaperäisenä, että se nauttisi TekijäL 1 §:ssä tarkoitettua tekijänoikeussuojaa.

Tekijänoikeusneuvostolle toimitettuun sanomalehtikuvaan kohdistuu tekijänoikeuden sijaan TekijäL 49 a §:n mukainen valokuvaajan oikeus.

Valokuvan skannaaminen sellaisenaan

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että valokuvan toisintaminen sellaisenaan skannaamalla on TekijäL 2 §:ssä ja TekijäL 49 a §:ssä tarkoitettua kappaleen valmistamista. Valokuvan oikeudenhaltijan suostumus tarvitaan riippumatta siitä, onko kyseessä valokuvateos tai TekijäL 49 a §:ssä tarkoitettu valokuva. Myös valokuvan muunnelman tekeminen edellyttää valokuvaajan suostumusta. Suostumus tarvitaan myös tilapäistä käyttöä varten esimerkiksi työskentelyn välivaiheessa.

Valokuvassa olevan henkilön ääri viivojen toisintaminen (siluetin irtileikkaaminen, värjääminen mustaksi ja skannaaminen; siluetin läpipiirtäminen valokuvasta)

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, etteivät TekijäL 49 a §:ssä tarkoitettu valokuvaajan oikeus ja valokuvateoksen tekijänoikeus ole suojan kohteeltaan yhtenevät.

Tavalliset valokuvat (TekijäL 49 a §). Lausuntopyynnön mukaan siluetti voidaan tehdä myös siten, että valokuvassa olevan henkilö leikataan ääri viivoista irti valokuvasta, värjätään mustaksi ja skannataan. Koska skannaaminen ei kohdistu valokuvaan vaan mustaksi värjättyyn henkilö hahmoon, ei valokuvan käyttämisessä kyseisellä tavalla ole tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan kyse valokuvan kappaleen valmistamisesta tai sen muunnelman tekemisestä.

Tekijänoikeusneuvoston katsoo, ettei myöskään siluetin läpipiirtämisessä ole kyse valokuvan kappaleen valmistamisesta tai sen muunnelman tekemisestä. TekijäL 49 a § ei suojaa valokuvassa olevan henkilön ääri viivoja eikä niiden toisintaminen siluettina edellytä valokuvaajan suostumusta.

Valokuvateokset (TekijäL 1 §). TekijäL 1 §:ssä tarkoitettuun valokuvateokseen kohdistuva yksinomainen oikeus suojaa sitä valokuvateoksen ilmenemismuotoa, johon tekijä on omaperäisellä ja persoonallisella tavalla ajatuksensa saattanut.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa olevan mahdollista, että valokuvateokseen sisältyvien ääriviivojen muodostaman kokonaisuuden katsotaan yksittäistapauksessa ilmentävän siinä määrin tekijänsä omaperäistä luomistyötä, että kyseiseen kuvalliseen ilmaisuun kohdistuu tekijänoikeuslain 1 §:n mukainen suoja.

Se, tarvitaanko henkilön ääriviivojen toisintamiseen valokuvateoksen tekijän lupa, riippuu viime kädessä yksittäisestä tapauksesta ja sen tosiseikoista.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Marko Rajaniemi

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Arto Alaspää, Ritva Hanski-Pitkäkös, Martti Heikkilä, Tuula Hämäläinen (eriävä mielipide), Teemu Kalliala, Satu Kangas, Jussi Karttunen, Päivi Liedes, Kirsi-Marja Okkonen, Maria E. Rehbinder, Risto Ryt, Katariina Sorvari, Markku Uotila, Martti Virtanen ja Ahti Vänttinen.

Eriävä mielipide tekijänoikeusneuvoston lausuntoon koskien siluetin tekemistä valokuvasta 3.3.2009

Asiaa koskeva tekijänoikeusneuvoston ratkaisu lähtee siitä, että valokuvan toisintaminen skannaamalla edellyttää valokuvaajan suostumista.

Olen samaa mieltä tekijänoikeusneuvoston enemmistön ja kyseisen lausunnon kanssa siitä, että valokuvaan sisältyvät ääriviivat eivät ole suojattuja TekijäL:n 49 a §:n perusteella. Katson kuitenkin, että tekijänoikeusneuvoston lähtökohta tyypistää asian käsittely lausunnosta ilmenevällä tavalla TekijäL:n 2 §:n ja 49 a §:n tarkoittamaan kappaleen valmistamiseen on riittämätöntä.

Hakijan teostaan kuvailema osa osoittaa, että kysymyksessä on yksi ajassamme tehtävän taiteen tapa lainata ja kommentoida olemassa olevaa materiaalia, tässä tapauksessa valokuvaa. Teoksen kommentoidessa sitä, miten mediassa toisinnetaan, tuotetaan ja esitetään valtarakenteita se käyttää nykyaikaiselle hyvin tyypillistä lainaamisen tai appropriaation keinoa. Kysymys on olemassa olevan materiaalin hyödyntämisestä siten, että lainaaminen on osa uuden teoksen valmistamisen prosessia. Tällainen taiteen tekemisen tapa on yleistynyt viimeistään 1980-luvulta. Hakijan tarkoituksena on saada ihmiset tarkkailemaan enemmän median kuvastoja julkaisemalla uusi teos kirjan muodossa, johon on koottu siluetteja ja kirjoitettuna kuvattujen rooli uutisjutussa. Tässä tapauksessa nähdäkseni TekijäL:n 22 §:n sitaattisäännös on täysin sovellettavissa, eritoten, kun myös sen edellytykset lainattavan teoksen julkistumisesta, käytön hyvän tavan mukaisuudesta ja lainaamisen laajuuden sallittavuudesta täyttyvät. Sitaatin käyttämisellä käsiteltävänä olevassa tapauksessa on perusteltu syy, joka ilmenee lausuntopyynnöstä. Lisäksi TekijäL:n 49 a §:n 3 momentin viittaussäännöksen mukaan valokuvaan sovelletaan myös 22 §:ää. Kyseisen viittaussäännöksen mukaan valokuvaan sovelletaan myös TekijäL:n 25 §:ää, josta seuraa, että julkistetuista teoksista saa ottaa tekstiin liittyviä kuvia arvostelevaan tai tieteelliseen esitykseen. Myös 25 §:n mukainen rajoitus soveltuu tapaukseen. Tässä tapauksessa uuden teoksen arvosteleva luonne on harvinaisen selvä.

Tarkasteltavana oleva tapaus avautuu myös TekijäL:n 4.2 §:n tarkoittaman vapaan muunnelman kautta. Kyseinen lainkohta yhdessä sitaattisäännöksen kanssa vahvistaa Suomen perustuslain (16.3 §) ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen tarkoittaman taiteen vapauden. Suomen eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausunnossaan 7/2005vp korostanut perusoikeuslähtökohtaa myös tekijänoikeuslainsäädäntöä tulkittaessa ja sovellettaessa. Katson, että hakijan esittämää teoksen toteuttamistapaa kuvan skannaamisen avulla on ilman 49 a §:n 3 momentin viittaussäännöstäkin pidettävä perusoikeusnormin kannalta mahdollisena ja teos voidaan katsoa 4.2 §:n mukaiseksi vapaaksi muunnelmaksi.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnon mukaan hakijan tarkoittama lopputulos olisi mahdollinen muuta tekotapaa, kuin kappaleen valmistamista skannaamalla käyttäen. Tapaus on kuitenkin vain yksi esimerkki laajemmasta ajassamme tehtävän taiteen suhteesta olemassa olevaan visuaaliseen, kirjalliseen tai muuhun tekijänoikeudellisesti

suojattuun traditioon ja nykytaiteen tekemisen muotoihin. Tästä syystä on pelättävissä, että sen vaikutus taiteen tekemisen vapauteen on tätä yksittäistapausta laajempi.

On ilmeistä, että voimassa oleva tekijänoikeuslaki vastaa huonosti ajassamme tapahtuvan taiteen ilmaisuun nykytaiteen haastaessa lähes kaikki tekijänoikeuden peruskäsitteet tekijyydestä ja originaalisuudesta lähtien. Tämä ongelmallisuus ei saisi olla esteenä lain perusoikeuksia kunnioittavalle tulkinnalle tapauksessa, jossa useampi tekijänoikeuslain kohta olisi siihen suoraan sovellettavissa.

Helsingissä 11.3.2009

Tuula Hämäläinen